

SEYYİD MUHAMMED RÂŞİD EROL'UN HAYATI VE TASAVVUFÎ ETKİSİ

Salih ÖZCAN*

Öz

Makalemizin konusu olan mutasavvıfımız XX. Yüzyılın Nakşbendî-Hâlidî yolunun önde gelenlerinden Seyyid Muhammed Râşid Erol ve tasavvufî kişiliği hakkındadır. Çalışmamızda söz konusu şahsiyetin hayatını üç devreye ayırdık.

Birinci devre; Doğumu, Nesebi, Evliliği ve Çocukları, Yaşadığı Yerler ve İkameti, 1968 yılına kadar olan ilimle meşguliyetini kapsamaktadır. İkinci devre; 1968'de aldığı halîfelik icâzeti ve 1972'ye kadar devam eden tekke hizmeti. Üçüncü devre; 1972'de başlayan Muhammed Râşid Erol'un Sürgün Hayatı, Kendisine Suikast Girişimi, İlmî Kişiliği, Hayat Tarzı, Vefatı, Tarîkatı, Tasavvufî Kişiliği.

Anahtar Sözcükler: Muhammed Râşid, tasavvuf, tarîkat, halîfe.

THE LIFE OF SEYYİD MUHAMMED RÂŞİD EROL'S AND HIS EFFECT MYSTISM

Abstract

The sufi subject of our study, is Sayid Muhammed Râşid Erol who is the prominent of 20th century Naqshbandî-Khalidi tariq. In our study, we secluded his life into three periods.

In the first period, we will tell about his birth, blood lineage, marriage, children, places he lived, residence and his education until the year of 1968. In the second period, we will tel about his licence for caliphate in 1968 and his lodge service which continued until 1972. In the third period, we tried to give information about Muhammed Râşid Erol's banishment which started in 1972, assasination attemp to him, his scientific characteristics, his lifestyle, his death, his Tariq and the effect of his sufi personality.

Keywords: Muhammed Râşid, mystism, sufi order, chaliphate,

Giriş

Yaratılmışların en şerefli olan insan, maddî ve manevî bir bütünlükte yaratılmıştır. İnsanın sürekli iki yönünü doyurma ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyaç insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihin çeşitli dönemlerinde insanın manevî yönünü terbiye etme arayışı farklı şekillerde zuhur etmiş ve günümüz modern insanına kadar sürmüştür.

Kaynağı itibariyle Kur'ân ve sünnet referanslı bir ilim dalı olan tasavvuf, insanın bu manevî yönünü terbiye etmeye çalışarak varlık âlemi içinde eşref-i mahlûkât olabilme gaye ve imkânını sunmuştur.

Makale gönderim tarihi: 19.08.2016, kabul tarihi: 15.09.2016.

* Malatya-Doğanşehir İlçe Vaizi, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: safvan02@hotmail.com

Asırları aşan nefesleriyle bugün, Müslüman toplumlarında olduğu kadar, batılıların da dikkatlerini çeken ve etkileyen Mevlânâ, Yunus Emre, İbn Arabî gibi İslam tefekkürü semâsını süsleyen kişilerin pek çok özellikleriyle beraber en çok öne çıkan yanları mutasavvıf kişilikleridir. İşte, bu gönül yolunun yolcularından biri de, İslamî ilimlere vâkif bir âlim ve mürşit olan Seyyid Muhammed Râşid Erol'dur.

XX. yüzyılda yaşamış ve günümüzde özellikle Anadolu'da dinî, fikrî ve tasavvufî hayat üzerine tesir etmiş olan şahsiyetlerden Muhammed Râşid Erol'u tanımak önem arz etmektedir.

Muhammed Râşid Erol mensubu olduğu Nakşbendî/Hâlidî tarîkatı'nın 1972'den sonra en aktif ve etkin temsilcilerinden biri olmuştur. Kur'ân'a ve sünnete olan bağlılığı, Allah rızası için varlığa hizmet, nimettir anlayışıyla Anadolu topraklarında durağan olan tasavvufu yeniden etkin hale getirmiş ve kendisini tarîkata güncellik kazandıran öncülerinden biri kılmıştır. Bu kapıda geri çevirmek yoktur perspektifiyle irşâd etkisi yurt içinde ve yurt dışında yüz binlere ulaşmıştır. Çeyrek asır önce vefat etmiş olmasına rağmen irşâd etkisi aktif bir şekilde devam etmiş ve etmektedir.

Ülkemizin içinde bulunduğu jeopolitik konum ve insan mozaîği düşünüldüğünde onun tasavvufî anlayışının ne kadar kucaklayıcı, birleştirici bir niteliğe sahip olduğu aşîkârdır. Muhammed Râşid Erol, insanlar üzerinde yetkin bir kişilik olarak İslâm inancını yaşama ve yaşatma noktasında kâmil bir rehberliği hak etmiş; halk arasında da "Seyda", "Menzil Şeyhi" ve "Sultan Hazretleri" gibi isimlerle anılıp tanınmıştır.

1. Seyyid Muhammed Râşid Erol'un Hayatı

1.1. Birinci Devre

1.1.2. Doğumu ve Nesebi

Muhammed Râşid Erol, Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Siyanüs köyünde 23 Mart 1930 (22 Ramazan 1348) tarihinde dünyaya gelmiştir.¹ Babası, Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî² (ö. 1392/1972), annesi ise Seyyide Fatıma (v. ?) hanımdır.³ Baba ve anne tarafı Hz. Hüseyin'in soyundan geldikleri için "Seyyid" ünvanı ile anılmıştır.⁴

Soy kütüğü (Şeceresi) şu şekildedir: Hz. Hüseyin (ö. 61/680), Seyyid İmâm Ali (ö. 94/712), Seyyid Şerafeddin, Seyyid Muhammed el-Mağfur Ebu Firâs, Seyyid Mâceddin, Seyyid Ebû Firâs, Seyyid Taceddin, Seyyid Muhammed, Seyyid Fellâh, Seyyid Ebû Firâs, Seyyid Kemaleddin, Seyyid Kâsım, Seyyid Cafer, Seyyid İdris, Seyyid Kâsım, Seyyid Taceddin, Seyyid Ali, Seyyid Mahmud, Seyyid Hasan, Seyyid Halil, Seyyid Ali, Seyyid Said Abû'l-Hayr, Seyyid Ebû Tâhir, Seyyid Kâl, Seyyid Tâhir, Seyyid Ma'rûf, Seyyid

¹ Kara, Mustafa, *Günümüz Tasavvuf Hareketleri (1839-2000)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 451.

² Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî İslamî ilimlerde ihtisas sahibi olup Ahmed el-Haznevî'nin halifesidir. Hayatı için bkz. Taşkesen, Metin, "Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî'in Hayatı ve Tasavvuf Anlayışı" (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 22.

³ Taşkesen, a.g.e., s. 16.

⁴ Nakşbendî, Necmettin b. Muhammed, *Hulâsatü'l-Mevâhib (Altın Silsile)*, Haz: İbrahim Tozlu, Semarkand Yayınları, İstanbul, 2013, s. 460.

Muhammed, Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî (ö. 1392/1972) ve Seyyid Muhammed Râşid el-Hüseynî (ö. 1414/1993).⁵

1.1.3. Evliliği ve Çocukları

Seyyid Muhammed Râşid Erol, 1950’de Dilbey köyünden Seyyide Sakine Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten beş oğlan ve sekiz kız çocuğu dünyaya gelmiştir.⁶

Oğullarından Fevzeddin Erol, babası Muhammed Râşid’in tavsiyesi ile 1983 yılında Ankara’ya yerleşmiştir.⁷ Fevzeddin Erol 2003 yılından itibaren Eskişehir Sivrihisar’ın Buhara köyündeki Bilvanis çiftliğine yerleşmiştir. Medrese eğitimi Seyda Molla Yahya (ö.1429/2008)’dan, tarikat şeyhliği icâzetini ise 2003 yılında babası Muhammed Râşid Erol’un halifesi olan Şah-ı Ruha Seyda Molla Abdülbaki’den almıştır.⁸ Diğer oğulları ise Abdülgâni, Taceddin, Mazhar, Abdürrakib Erol’dur. Kız çocukları Hasine, Muhsine, Hasibe, Rukiye, Münevver, Mukaddes, Mü’mine ve Hediye’dir.⁹

1.1.4. Yaşadığı Yerler ve İkameti

Muhammed Râşid Erol iki-üç yaşlarındaiken âilesi Siyanüs köyünden Taruni köyüne yerleşir.¹⁰ Taruni Muhammed Râşid’in hayatın acı ve tatlı yönlerini öğrendiği ilk mektebidir.¹¹ Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî, oğlu Muhammed Râşid ile beraber 1944’de on üç yıl yaşadıkları Taruni köyünden Bilvanis köyüne göçer.¹² Bilvanis köyünde altı sene kalmışlardır. 1950 senesinde Kasrik¹³ köyüne taşınırlar.¹⁴ On bir yıl Kasrik köyünde kaldıktan sonra Gadir köyünü ikamet edinmişler. Gadir köyünde dokuz sene kaldıktan sonra da 1970 senesinde Adıyaman’ın Kâhta İlçesine bağlı Menzil (Durak) köyüne taşınmışlardır. Menzil köyü Muhammed Râşid’in sürgün ve hastalık hariç hayatının sonuna kadar ikamet ettiği ve yaşamaya karar verdiği son hicret yeridir.¹⁵

2. İkinci Devre

2.1. Halîfeliği

Muhammed Râşid Erol, babası Şeyh Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî’ye intisâb etmiş, onun gözetiminde özel vird ve ameller eşliğinde yaklaşık kırk yaşına kadar ciddi bir seyr u sülûka tabi tutularak tasavvufî terbiye almıştır. Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî ve Muhammed Râşid Efendi 1968 yılında Suriye’ye bir seyahat gerçekleştirmişlerdir. Burada

⁵ Aykaç, Sadiye Erol, *Seyyid Muhammed Râşid Erol*, Akış Yayınları, İstanbul, 2007, s. 12; Erol, Abdülgâni, 22 Şubat 2014 tarihli Görüşme.

⁶ Aykaç, a.g.e., s. 30.

⁷ Gülcü, A. İhsan, “*Manevî Dünyamız*”, Türkiye Gazetesi, 2 Mart 1995, s. 4.

⁸ Korkut, Metin, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme; www.buharakoyu.com (10 Eylül 2015).

⁹ Aykaç, a.g.e., s. 30-31.

¹⁰ Aykaç, a.g.e., s. 23; Ertekin, Şehmus 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

¹¹ Muhammed Raşid dört beş yaşındadır. Bir gün bahçedeki ağaçların birinden bir nar koparır. Narı ikiye böldüğünde bir yarısının tatlı diğer yarısının ekşi olduğunu görür. Annesine hangi tarafı yemesi gerektiğini sorar. Annesi: “Her ikisini de ye der. Zira hayat acısıyla ve tatlısıyla bir bütündür” der. Aykaç, a.g.e., s. 24.

¹² Aykaç, 2007: 27; Ertekin, Şehmus 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

¹³ Kasrik, Bitlis’e bağlı bir köydür.

¹⁴ Aykaç, a.g.e., s. 29-30; Ertekin, Şehmus 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

¹⁵ Kınacı, 2013: 14.

Şeyh Alâeddin'e¹⁶ misafir olmuşlardır. Bu misafirlikleri esnasında Muhammed Raşîd Erol'un babası, cemaate yönelerek edep içerisinde ayakta bekleyen oğlu Muhammed'i göstererek: "Kurban Seyyid Muhammed Râşid'e böyle emir vardır, sâdatların işaretleri vardır, Resulü Ekrem'in (s.a.s.) işareti vardır, halîfe olmak için, ben sizin kapınızın dergâhına getirdim. Şah-ı Haznenin dergâhına getirdim. Siz bu halîfeliği tebliğ edesiniz, icâzeti siz veresiniz" demiştir. Böylece Muhammed Râşid Erol, Ahmed Haznevi'nin oğlu Şeyh Alâeddin'in işaretiyle silsiledeki yerini almıştır.¹⁷

2.2. Tekke Hizmeti

Bu süreç aslında onun doğumuyla başlayan ve vefatına kadar süren süreçtir. Zira Muhammed Râşid Erol doğumundan itibaren hep tekke ve tarikat adabıyla iç içe yaşamıştır. Ancak halîfelik icâzetini aldıktan sonra bu konuya daha fazla önem vermiş, hem bedenen hem ilmen tüm mesâisini tekke hizmetinde geçirmiştir. Menzil köyüne gelen binlerce insanla yani misafirin ihtiyaçlarını karşılamakla bizzat kendisi ilgilenmiştir. Onlara karşı güler yüzlü, samimi ve dostça davranmıştır. Misafirleri geri çevirmemiş, onlardan asla sıkıntı ve bıkkınlık duymamıştır. Bilâkis, onlarla ilgilenmekten oldukça keyif almıştır. Bazen babaları Abdülhakîm el-Hüseynî'ye bu kalabalıkla nasıl baş edeceğimiz denildiğinde "Muhammed Râşid'e gidin. Çünkü onda şikâyet yok, sızlanma ve bıkkınlık yoktur" demiştir.¹⁸

Camiden çıktığında, tekke hizmetinin aksamaması, gelen insanların mağdur olmaması için değirmenin ve fırının nasıl çalıştığına, hayvanların yeminin nasıl verildiğine, ekinin ve harmanın nasıl olduğuna, yemeğin ve çorbanın tadına kadar tüm bu işlerde kendisi ilgilenmiş ve takip etmiştir. Tekke hizmetindeki yorgunluğunu görenlere: "Bugüne kadar ne iş yapmışsam dünya ve ahiret niyetim Allah rızası idi" demiştir.¹⁹ O bu haliyle dergâhta halîfelik icâzetini alan Seyyid Abdülhâkim'in oğlu değil, sıradan bir sûfiydi. Gün boyu hizmet eder, gelenler onun Seyyid Abdülhâkim'in evladı olduğunu bilmezdi. Onun tekke hizmet sürecinde "sûfi, kurban var, şikâyet yok" anlayışı hâkimdi.²⁰

3. Üçüncü Devre

1972'de şeyhi ve babasının vefatından sonra onun vasiyetleri ve işaretleriyle başlayıp, 22.10.1993'de vefatına kadar devam eden zaman dilimidir.

3.1. Sürgün Hayatı

Osmanlı devleti yıkılıp cumhuriyet yönetimine geçişle kurulan yeni Türkiye inişli çıkışlı sıkıntılı bir döneme girmiştir. Siyasette çekişmeler, ideolojik kamplaşmalar sosyal bütünlüğü sarsmıştır. Sağ-Sol kavgaları çıkmış ve zamanla hız kazanmış, neredeyse

¹⁶ Şeyh Alâeddin, Şah-ı Hazne lakabıyla meşhur Şeyh Ahmed el-Haznevi'nin oğlu ve halfesidir (Akyüz, Kutbeddin, "Ahmed el-Haznevi (ö.1949) ve Hazneviyye tarikatı", (Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2015, s. 51; Korkut, Metin, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme.

¹⁷ Aykaç, 2007: 36 ; İlhan, Şener, Seyda, Feyz Yayınları, Ankara, 1997, s. 127.

¹⁸ İlhan, 1997: 108.

¹⁹ Aykaç, Ahmet, "Resulü Ekrem'e Tam Mutabaat Ederdi", Feyz Dergisi, Ankara, 1995, sayı,(52), s. 29.

²⁰ İlhan, 1997: 143.

ülkenin bazı sokakları bölünmüş, taraflar birbirlerine düşman kesilmiştir. Bu şartlar altında Türkiye’de yeni ve zorlu bir sürece daha girilmiş, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle karşılaşmıştır.²¹

Tüm ülkede ilân edilen sıkıyönetim sonrası sokağa çıkma yasağıyla birlikte arama, yakalama ve operasyon sürecine geçilmiştir. Siyasetçiler, öğretim üyeleri, öğretmenler, gazeteciler, hukukçular, iş adamları ve ülkenin önde gelen meslek sahipleri de bu tutuklama, yargılama ve zorunlu ikamet gibi birçok sıkıntıyı yaşamıştır.²² Haksız yere pek çok masumun da canı yanmıştır. 12 Eylül’de birçok kimse yargılanmadan cezalandırılmıştır.²³ Muhammed Râşid Erol’ da onlardan biriydi. Hiçbir sorgulama ve yargılama yapılmadan hukuksuzca Gökçeada’da zorunlu ikamete tabi tutulmuştur.²⁴

12 Eylül atmosferinin ülkeyi kapladığı dönemde Muhammed Râşid, irşâd hizmetinin kemal dönemindeydi.²⁵ Menzil küçücük bir mezraa olmasına rağmen, “Seyda” ünvanını ile tanınırlığı artmaya başlayan Seyyid Muhammed Râşid orada yaşıyor diye gelen insanlarla dolup taşıyordu.²⁶ “Gelin” bile demeden şaşılacak derecede gerçekleşen ziyaretler ve hızla büyüyen etkisi devletin gözünden kaçmadı. Bu ilgi, Muhammed Râşid için sıkıntıların başlangıcı oldu.²⁷

Muhammed Râşid Erol’un sık sık ifâdeye çağırılma ve sorgulanmaları 1983 tarihindeki Çanakkale’nin ilçesi olan Gökçeada’ya sürgünle sonuçlanır.²⁸

Seyyid Muhammed Râşid’in büyük oğlu Fevzeddin Erol o günü şöyle anlatıyor: “Şevval ayının son günüydü... Yatsı namazından sonra Seyda eve gelmişti. Biz de eve dönerken Adıyaman Emniyet Müdürü, Jandarma Alay Komutan yardımcısı bizim evin avlusuna gelmişlerdi. Yanlarına gidip hayırdır diye sordum. ‘Muhammed Râşid Erol’u almaya geldik, bir ifâdesi var Adıyaman’a götürüleceğiz’ dediler. Ben de ‘siz dışarıda bekleyin ben kendisine haber vereyim’ dedim. Gidip Seyda’ya durumu arz ettim. Olur, deyip kalktı üstünü giyindi hazırlandı. Beraber Adıyaman’a gittik. Orada bana, ‘Korkma Fevzeddin, çağırışımızın sebebi ifâde meselesi değil. Onu mecbur ikamete tabi tutacağız. Yanına alacağı eşyaları ve babanla gelecek biri varsa gelsin’ denildi. Ben tekrar Adıyaman’dan Menzil’e döndüm, kardeşim Abdülgâni’yi aldım, babamla beraber gönderdim. Dört gün boyunca Seyda (babam)’dan hiçbir haber alamadık, dördüncü gün

²¹ Sunay, Cengiz, “12 Eylül Dönemi Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 1980-1987” (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 203-204.

²² Olgun, Nesligül Nihal, “12 Eylül Askeri Darbesinden Sonra 1980-1985 Yılları Arasında Gözaltı ve Tutuklama Strasında İşkence Gören Kişilerde Travmatik Stres ve Depresif Belirti Sıklığı, Kişilerin Yaşam Kalitelerinin ve İşlevselliklerinin Durumları” (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, 2009, s. 17.

²³ İpekliler, Muhlis, “Anılarda 12 Eylül Dönemi” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 149.

²⁴ Aykaç, 2007: 213; Erol, Abdülgâni, 22 Şubat 2014 tarihli görüşme.

²⁵ Aykaç. a.g.e., s. 59.

²⁶ Kınacı, 2013: 182.

²⁷ Hekimoğlu, İsmail, “Menzil’ de Bir Güneş Battı”, İsmail, Zaman Gazetesi, 25 Ekim 1993, s. 11.

²⁸ Kınacı, 2013: 15.

basından öğrendik ki Çanakkale'nin Gökçeada ilçesine sürgüne götürmüşler.”²⁹ Gökçeada az kişinin yaşadığı ve vaktiyle Rumların ikamet ettiği bir adayı.³⁰

Gökçeada'da zorunlu ikamette tutulan Muhammed Râşid Erol'un bu yolculuk sırasında çektiği sıkıntılar ve Ada'nın havası sıhhatini olumsuz etkilemiştir. Sevenleri ile irtibatı kesilmiştir. Bunun üzerine Turgut Özal, Kenan Evren'den Muhammed Râşid'in mümkünse sürgün cezasının kaldırılması ricasında bulunur. Kenan Evren'in ona verdiği cevap: “Olmaz böyle şey, bu gibi şeylerin üzerinde durmayın” diyerek konuyu kapatır.³¹ Turgut Özal Muhammed Râşid'in zorunlu ikametinin bitmesi için çok gayret göstermiştir.

MDP lideri Turgut Sunalp Paşa, yanında yer alan ve durumu ileriye yönelik siyâsi çıkar olarak düşünen bir kadronun telkini³² ile Muhammed Râşid'in daha uygun bir yere, Çanakkale'ye naklini sağlar. Oradan da daha sonra Ankara Gülhane Askeri Hastanesi'ne sevk edilir.³³ Ankara'da 1986'ya kadar sürgün hayatı devam eder. Ankara'daki bu kısa ikametinden sonra Menzil'e döner.³⁴

Ancak Muhammed Râşid Erol'un bu süreçte göstermiş olduğu sabır ve metanetin mükâfatı olacak ki “Seyda”nın şöhreti daha da yayılmış, Menzil dergâhı tasavvuf ve tarîkat yoluna girme niyetiyle yurt içinden ve yurt dışından gelenlerin durağı haline gelmiş.³⁵

3.2. Kendisine Suikast Girişimi

Seyyid Muhammed Râşid Erol Gökçeada sürgününden sonra tekrar tebliğ ve irşâd hizmetine devam etmiştir. 1991 yılının Ramazan Bayramı bayramlaşması sırasında içerisine zehirli böcek ilacı çekilmiş şırıngayla suikast yapılmıştır. Muhammed Râşid Erol'un eline isabet eden zehir etkisini göstermişse de, acil müdahaleyle hayatı tehlikeyi atlattır.³⁶ Suikastı gerçekleştiren ve azmettirme iddiâsıyla yargılananlar adli dava sonunda hüküm giymişlerdir.³⁷

3.3. İlmî Kişiliği

M. Râşid Erol, Nakşbendiyye tarikatının Hâliyye koluna mensuptur. Hâliyye Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye nispet edilen bir tarikattır. Hâliyye tarikatının kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Karadağ'da ilmî bir atmosferde yetişmiştir³⁸. Okuduğu ilimler, yetiştirdiği talebeleriyle tarîkatında ve tavsiyelerinde ilmî ön plana çıkartarak bu yolu

²⁹ Aykaç, 2007: 61-62.

³⁰ Kınacı, 2013: 213.

³¹ Evren, 1991: V, 25.

³² Necdet Üruğ çok sevdiği ve desteklediği Turgut Sunalp'ın “Eğer bu konuyu halledersek çok oy kazanırız” demesi üzerine siyâsi bir beklenti içerisinde referans olmuştur. Kınacı, a.g.e., s. 214.

³³ Kınacı, a.g.e., s. 183.

³⁴ Kara, 2002: 451; Aykaç, a.g.e., s. 64.

³⁵ Kınacı, a.g.e., s. 201.

³⁶ Doğan, Mehmet vd, Kaya, Mustafa, “Şeyhe Enjektörle Suikast Girişimi”, Güneş Gazetesi, 19 Nisan 1991, s.1.

³⁷ Karar, 1991/43 Esas1991/117, Adıyaman Ağır Ceza Mahkemesi; Erol, Abdülgâni, 22 Şubat 2014 tarihli görüşme.

³⁸ Kavak, Abdulcebbar, 2013. “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidî Tasavvuf Geleneğinin Tarihi Gelişim Süreci” (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, s.38.

“İlmiye sınıfının tarikati” unvanını kazandırmıştır. Mevlânâ Hâlid’in medrese ve tekke faaliyetlerini aynı çatı altında birleştirmesi müritlerinin ilim sahibi olmalarını sağlamıştır. Hâlidî şeyhleri gittikleri bölgelerde tekkenin yanında medrese açarak, tasavvuf, akâid, fıkıh, hadis ve edebiyat başta olmak üzere ilim ve kültür hayatına önemli katkı sağlamışlar.³⁹

Bu yolun takipçilerinden biri olan Seyyid Muhammed Râşidde, doğumundan vefatına kadar tasavvufî hayatı yaşam biçimi yapmıştır. Bunun yanında; zâhirî ilimlerdeki velût yönüyle temâyüz etmiş bir âile ortamında büyüdüğünden dolayı daha küçük yaşta, doğu medreselerinde kendisini tasavvufî eğitim yanında İslam’da zâhirî ilimler açısından da yetiştirme imkân bulmuştur. Muhammed Râşid Erol ilk tahsiline Taruni köyünde başlar. Onun için Taruni köyü zâhirî ve manevî ilimlerin tahkike dönüştüğü yerdir.⁴⁰ Seyyid Abdülhakîm el-Hüseyinî, oğlu Muhammed Râşid için şu duâyı eder: “İnşâallah İmâm-ı Rabbanî gibi âlim olursun.”⁴¹

Muhammed Râşid Erol Bilvanis, Demirci, Narî, Dilbey, Kasrik ve Gadir köylerinde farklı hocalardan ilim tahsiline devam etmiştir.⁴² Son olarak medrese icâzetini babası Seyyid Abdülhakîm el-Hüseyinî’den almıştır.⁴³ Muhammed Râşid Erol ilme ve âlime çok değer vermiş bunu sohbetlerinde sık sık ifâde etmiştir. Örneğin, ilim öğrenme konusunda şu tavsiyede bulunmuşlardı: “Ey Allah’ın kulları! Bir talebe yetiştirmek, bin kişiyi sûfî yapmaktan efdaldır.”⁴⁴ Ona göre ilmin olmadığı mekân ve kişilerin kaderinde hüsrân kaçınılmazdır. Ve şöyle vecizelendirmiştir: “Câhilin âbidi de, sûfisi de hüsrandır.”⁴⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in “Allah kimin için hayır dilerse onu dinde fakih kılar”⁴⁶ buyurduğu hadisi esas alarak ilmiye sınıfına sonsuz değer vermiştir.⁴⁷ Âlimlerle dostluk kormuş, meclislerinde bulundurmaya özen göstermiş ve onlara karşı son derece saygılı davranmıştır.

Muhiplerinden biri şunları anlatıyor: “İlmî icâzetimi Seyyid Abdülhakîm el-Hüseyinî’den aldığım vakit Muhammed Râşid Efendi medreseye gelip bizzat sarığımı sardı ve bana cübbemi kendi elleriyle giydirdi.”⁴⁸

Ancak Muhammed Râşid Erol ilmî icâzetini almasına, ilme ve âlime bu kadar saygı duymasına rağmen babası gibi bizzat medresede ilim talimi ile meşgul olmamış, talebe ve müderris yetiştirmemiştir. Daha ziyâde tasavvuf ve irşâdla meşgul olmuştur.⁴⁹

³⁹ Kavak, a.g.e., s.363.

⁴⁰ Aykaç, 2007: 23.

⁴¹ Aykaç, a.g.e., s. 25.

⁴² Aykaç, a.g.e., s. 29-30

⁴³ DİA, “Muhammed Râşid Erol”, TDV Yayınları, İstanbul, c. XI, 1995, s. 305.

⁴⁴ Yıldız, Ömer, Sahabeden Günümüze Allah Dostları, Şule Yayınları, İstanbul, 1996, c. X: 327.

⁴⁵ Güzelgöz, Osman, “Câhilin âbidi de, sûfisi de hüsrandır”, Zaman Gazetesi, 23 Ekim 1994, s. 8.

⁴⁶ Buhârî, İlim, 13.

⁴⁷ Aykaç, 2007; 127.

⁴⁸ Ertekin, Şehmus, 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

⁴⁹ Ertekin, Şehmus, 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

3.4. Hayat Tarzı

Seyyid Muhammed Râşid Erol, gerçek kâmil müslümanlığın ve mürîd olmanın Kur'ân ve sünneti ihyâ etmekle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Hayatını Kur'ân ve Sünnete endeksleyen Muhammed Râşid Erol bunu sosyal hayatının her alanında sergilemiştir.

Bu bölümü Muhammed Râşid Erol'un Kur'ân ve sünnete olan bağlılığının gündelik hayattaki yansımalarından örnekler vererek anlatacağız.

“Oyun ve eğlence değil tefekkür ruhumu neşelendiriyor”

Öyle ki, bir defasında onun bu durumunu arkadaşları annesi Seyide Fatıma Hanım'a şikâyet dahi etmişler. Fatıma Hanım oğluna niçin böyle bir tutum sergilediğini sorduğunda; Muhammed Râşid: “Benim boş ve faydasız şeylere keyfim gelmiyor” diye cevap vermiştir.⁵⁰

“Sen sūfîm değil murakıbsım”

İslâmî yaşayıştan ta'viz vermeyen Muhammed Râşid Erol bir gün Molla Muhammed Konevî'yi yanına çağırarak ve şöyle demiştir: “Hem şeriat, hem tarikat konusunda benim üzerime casus olacaksınız. Yani ben bir yanlış hareket yaparsam, beni o konuda uyaracaksınız.”⁵¹

“Her daim abdest ve namaz seferberliğini yaşardı”

Abdest ve namaz, diğer ibâdetlerde olduğu gibi Kur'ân ve sünnet temelinde yerine getirilmesi gereken kulluk vazifelerinin başında değerlendirmiştir. Abdestini iki rekât abdest namazıyla tamamlardı. Namaz ibâdetlerinde henüz vakit gelmeden namaz edebiyile edeplenir namazlarını camide ve cemaatle huşû, ta'zim ile edâ ederdi. Farz ve sünnetlerin yanında en küçük bir detayı kaçırmaz, edep olarak algıladı.⁵²

“Zaman ve mekânlar ele geçmez fırsatlardır kadrini bilin”

İrşâd faaliyetine Mekke ve Medine de dahi devam etmiştir. Öğle namazından sonra tüm zamanını Ravza-i Mutahhara'da geçirmiş ve kendisiyle beraber bulunan muhiplerine:

“Bizim elimize her zaman böyle bir fırsat geçmiyor. Biz onun için burada bu saatlere kadar oturuyoruz” diye tavsiye edip zamanlarını çok iyi değerlendirmelerini istemiştir.⁵³

Muhammed Râşid Erol Ramazan ayını her dâim heyecanla beklemiş ve Ramazan ayını âdeta yaşamıştır. Bu günleri Hz. Allah ile telafisi olmayan kazançlı bir ticaret vakti olarak görmüştür. Bu mübârek ayı, Kur'ân ayı olarak değerlendirmiş, Kur'ân bu ay içerisinde nazil olduğu için o da Kur'ân-ı Kerîm sevdâlısı olmuştur. Diğer zamanlar günde bir cüz Kur'ân-ı Kerîm okurken, Ramazan ayında iki günde bir hatim yapmıştır. Hastalığını takip eden doktoru, kendisini hatim için zorlamaması gerektiğini önerdiğinde.

⁵⁰ Aykaç, 2007: 25

⁵¹ İlhan, 1997: 34.

⁵²Korkut, Metin, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme; Bak.: www.youtube.com/watch?v=qJBv6zcqWa8. (10.12.2014).

⁵³ İlhan, 1997: 114; Ertekin, Şehmus, 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

Muhammed Râşid Erol bu durumu tebessüm ederek: “Şimdiye kadar iki günde bir hatim yapıyordum, bundan sonra artık üç günde bir hatim indireceğim” diyerek Ramazan ayına olan hürmetini ve Kur’ân-ı Kerîm’e olan muhabbetini bir kez daha göstermiştir.⁵⁴

“Kuvvetli kimse, (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsinı yenen kimsedir”⁵⁵

Molla İhsan Gümüş anlatıyor: “Bir gün mollaların da olduğu bir mecliste, Seyyid Abdülhakîm el- Hüseyinî’den işittim. ‘Muhammed Râşid kimsenin kalbini kırmaz ve incitmez. Hatta bir kimseye kızsız gidip yatar’ dedikten sonra Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in şu hadîs-i şerifi nakletmişlerdir: “*Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın.*”⁵⁶ Bu durum da bize şunu gösteriyor ki, Muhammed Râşid Erol yaşantısının her halinde Sünnete hilâf etmemeye özen gösterirdi.⁵⁷

Peygamber (s.a.s.)’min hadisini “*Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz! Sizin kalplerinize ve amellerinize bakar*”⁵⁸ şiar edinmiş ve sık sık bunu çevresindeki insanlara hatırlatırdı.

Hâne halkı ve muhipleri birgün Muhammed Râşid Efendi’ye: “Seyda’mız hoş cübbeler vardır, hoş tâc vardır, sargı vardır, sultanımız giysin, millet onu güzel görsün” demişler, o bu isteğe: “Şeyhlik sarıkla, cübbeyle, elbiseyle olmuyor, olmaz” cevabını vermiştir.⁵⁹

“İnsâf ve merhametin yoksa İlahî rahmete hangi yüzle bakacaksın”

Afyon’da kalırken muhiplerine çok üzüldüğünü söylemiş ve sebebini şöyle açıklamış: “Gelen misafirlere ikrâmda bulunamadığımız için çok üzülüyorum. Uzaktan aç gelip aç gidiyorlar, inşallah önümüzdeki sene gelen misafirlere yemek verebiliriz.”⁶⁰

Yine, kendisine yapılan kötülüğe karşılık şefkât ve merhametin sebebini şöyle anlatmıştır: “Ben bunları affediyorum ki Allah da beni affetsin. Çünkü ben Allah’a karşı günahkâr birisiyim, ben onların affını istiyorum ki Allah’da beni affetsin” demiştir.⁶¹

“İmar etmek şiarınız olsun”

Günlük yaşamında olsun hânelerinde içerisinde olsun temizliğin sürekli üsve-i hasene ölçüsünde olması üzerinde durmuştur. İrşâd için gittiği yerlere ihtiyaçları giderecek kadar câmi, tuvalet ve çeşme imar etmiştir. Bunun en bariz örneği ikamet ettiği Menzil köyünde tüm bunların fazlasıyla olmasıdır.⁶²

“Haydi oynayalım”

⁵⁴ Kınacı, 201: 22.

⁵⁵ Muvatta, Hüsnü’l halk 12.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, Edeb 4.

⁵⁷ İlhan, 1997: 157.

⁵⁸ Müslim, Birr, 34.

⁵⁹ İlhan, a.g.e., s. 132.

⁶⁰ Kınacı, 2013: 23.

⁶¹ İlhan, a.g.e., s. 64.

⁶² Korkut, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme.

Hac vakfesi için bulunduğu Arafat dağında, daha önce hiç görmediği bir çocuğun karpuz kabuğuna ip bağlamasına yardım etmiştir. Çocuk da: “Haydi birlikte oynayalım” demiştir. Muhammed Râşid Erol, çocuğun teklifini kırmayıp çocuğa oyun arkadaşı olmuştur. Arafat dağında, alacakaranlığa dek onunla oynamış, çocuk nihâyet oyuna doyunca Arafat’tan ayrılmıştır.⁶³

“Ben gelirim İslâmiyet siz gelirsiniz devlet zarar görür”

Rahmetli Cumhurbaşkanı Turgut Özal kendilerini bir gün Çankaya’ya davet eder. Muhammed Râşid Efendi: “Efendim bugün Türkiye’nin siyâsi konjonktürüne ve insanların algısına bakıldığında siz buraya gelirsiniz devlet, ben oraya gelirim İslâm zarar görür diyerek” bu daveti adaba uygun olarak geri çevirmiştir.⁶⁴

Bu konuda Muhammed Râşid Erol için sosyal hayatında sünnetin ne’şet ettiği yüzlerce örnek vermek mümkün olmasına rağmen halifelerinden Molla Abdülbâki ile paylaşmış oldukları bir tavsiye ile sonlandıralım:

“Seyda’mız, nâsihatlerinde mürîd ve muhiplerinin her zaman şeriata muvafık olmalarını isterlerdi. Her zaman Peygamber Efendimiz’in namaz, oruç, zekât gibi eserlerine sahip çıkmamızı istemiştir. Farz namazlarını mümkün mertebe cemaatle kılmalarını tavsiye ederdi. Kötü alışkanlıkları terk ediniz derlerdi. Dikkatleri çekerek, içki içmenin, namahrem kadınlarla oturup-kalkmanın haramlığından bahsederlerdi. Bunlardan kendinizi men edin tavsiyelerinde bulunurdu.⁶⁵

3.5. Vefatı ve Defni

Seyyid Muhammed Râşid Erol vefatından evvel, gittiği Afyon kaplıcalarında vefat edeceğini hissetse gerek ki, buradayken cuma günü öğle namazında evvel cemaatine hitâb ettiği ayrılık kokan sohbeti onun vefat edeceğinin en belirgin işareti olmuştur.⁶⁶ Bu sohbet aynı zamanda onun veda sohbetidir.

Muhammed Râşid Erol, Afyon dönüşü Ankara’da ikamet etmekte olan oğlu Fevzettin Erol’un misafiri olmuştur. Muhammed Râşid Erol Perşembe akşamı Ankara’da sürgünde iken kaldığı evi ziyaret ederek şöyle der: “İnsanın dönüp dolaşacağı yer, aynı yerdir.” Aynı gün muayenesine gelen doktorlara: “Ben iyiyim” diyerek muayene olmak istemez ve “Bende bulunan bu hastalık, doktorum tarafından bana verilmiştir” der. Muhammed Râşid, 22 Ekim 1993 Cuma günü Ankara da oğlu Fevzeddin’nin evindeyken cuma namazını kılmak için abdest aldığı sırada şeker komasına girerek fenalaşır. Hastaneye götürülürken yolda vefat eder.⁶⁷

⁶³ Kınacı, a.g.e., s. 209.

⁶⁴ Aykaç, 2007: 66.

⁶⁵ İlhan, 1997: 114.

⁶⁶ Halifesi Molla Yahyâ, Afyon kaplıcalarında iken vefatından evvel cemaate ettikleri sohbetlerinin başında artık gitme zamanı olduğunu söyledi. Uçak bileti Perşembe günü alınmasına rağmen “Cuma günü evimize gidiyoruz, bize hakkınızı helal edin” diyerek sanki bize vefat edeceğini haber veriyordu. İlhan, a.g.e., s. 74.

⁶⁷ Aykaç, 2007: 88-89; Yıldız, 1996, c. X: 327.

Cenâzesi 23 Ekim 1993 Cumartesi günü Menzil köyüne getirilir. Muhammed Râşid Efendi'nin vefât haberini alan muhibleri, Türkiye'nin her tarafından menzile akın ederler. On binlerce seveninin iştiraki ile cenâze namazı kılınır. Namazı kardeşi ve halîfesi olan Abdülbâki Efendi kıldırmıştır. Arkasından merhum babası Seyyid Abdülhakîm el-Hüseynî'nin sağ tarafına defnedilmiştir.⁶⁸

3.6. Muhammed Râşid Erol'un Tarîkatı

Muhammed Râşid Erol'un tarîkatı Nakşbendiyyedir. Nakşbendiyye, XIV. yüzyılda Orta Asya'nın ilim ve kültür merkezlerinden Buhâra civarında doğan ve İslâm dünyasının hemen her bölgesine yayılma imkânı bulan bir tarîkattir.⁶⁹

Tarîkatın kurucusu olarak Bahâeddin Nakşbend⁷⁰ (ö. 791/1389)'in adı zikredilse de vefatından sonra bu yolun esaslarını ilk tespit eden kişinin Abdulhâlık Gucdüvânî (ö. 575/1179 veya 617/1220) olduğu belirtilir. Bahâeddin Nakşbend'in tarîkate kattığı yenilik⁷¹ ve canlılıkla VIII/XIV. yüzyıldan itibaren tarîkat, "Nakşbendiyye" adıyla anılmaya başlanmıştır.⁷²

Nakşî tarîkatı farklı dönemlerde farklı isimler altında varlığını sürdürmüştür. "Sıddikiyye, Tayfuriyye, Hâcegân" gibi değişik adlarla anılmıştır. Muhammed Bahâeddin ile birlikte bu yol "Nakşbendiyye" olarak meşhur olmuştur. Silsileye giren Ubeydullah Ahrâr ile "Nakşbendiyye-i Ahrârîyye", Ahmed Fârûk-i Sirhindî (ö./1304/1624) ile "Nakşbendiyye-i Müceddidiyye" ve Mevlânâ Hâlid (ö. 1242/1827)'den sonra tarîkat "Nakşbendiyye-i Hâlidîyye" ismiyle anılmaya başlamıştır.⁷³

⁶⁸ Kınacı, 2013: 15; Erol, Abdülgânî., 22 Şubat 2014 tarihli görüşme.

⁶⁹ Nakşbend, Farsça nakış yapan demektir. Bahâeddin Nakşbend (ö. 791/1389), babasına nakışçılık zenâatında yardım ettiği için bu ismi almıştır. Daha yaygın olarak bu isim, hafî zikre uzun süre devam ettiği için kalbine Allah lafzının nakş olduğu ve bu yüzden nakşedici lâkabıyla anıldığı belirtilmiştir. Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2003, s. 232; Knysh, Alexandar, *Tasavvuf Tarihi*, çevr.: İ. Durdu, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2011, s. 205.

⁷⁰ Bahâeddin Nakşbend asıl Adı Muhammed b. Muhammed el Buhârî'dir. (718/1318) tarihinde Buhâra'ya yakın Kasr-ı Hindüvân (Kasr-ı Arifân)'da doğmuştur. Bahâeddin Nakşbend (ö. 791/1389) 'da 73 yaşında vefat etmiş ve Kasr-ı Arifân'a defnedilmiştir. Bahâeddin Nakşbendî'nin "*Hayâtnâme*" isimli manzûmesi ve "*Delîlü'l-âşikîn*" isimli tasavvufa dâir bir kitabı vardır. Mevlânâ Alî b.Hüseyn es- Safî, *Reşehâ-ı Aynü'l-hayat*, terc., Özsaray, Mustafa, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2009: 120; Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.370; Knys, a.g.e, s. 206.

⁷¹ Bahâeddin Nakşbend'in bu tarîkate kattığı önemli yeniliklerden birisi zikrin icrasındaki değişiklikler. Hâcegân silsilesinde Emir Kûlal'e kadar dil zikri (Cehri) ile kalb zikri (Hafî) beraber icra edilmiştir. Bahâeddin Nakşbend'in silsileye dâhil olmasıyla Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî'den aldığı manevî işaretlerle zikr-i hafî (kalb zikri) benimsemiş ve uygulamıştır. Mevlânâ Alî b.Hüseyn es- Safî, a.g.e., s. 120-121.

⁷² Muslu, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 230; Algar, Hamid, "*Nakşbendiyye*", Mad.; DİA. TDV Yayınları, Ankara, c. XXXII, 2006, s. 335.

⁷³ Turgay, Nurettin, "*Nakşbendiyye*", Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul, VI, 2000, ss.136-138; Haşimî, M. Saki, *Arifler Yolunun Edepleri*, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2003, s. 25; Kavak, 2013: 143-145.

Nakşbendîlik'in günümüzdeki en etkin kolu olan Hâlidîyye tarîkatı, XIII/XIX. yüzyılın başlarında yaşamış olan meşhur mutasavvîf Hâlid Bağdâdî'ye⁷⁴ (ö. 1242/1827)'ye nisbet edilir. Günümüzde Hâlidîyye tarîkatına bağlı birçok silsile İslâm dünyasında ve özellikle Türkiye'de faaliyet göstermekte ve yayılışını sürdürmektedir.⁷⁵

Nakşbendiyye'de tasavvufî eğitimin temel unsurları olarak kabul edilen ve sâliklerin riayet etmesi gereken on bir prensip (kelimât-ı kudsiyye) şunlardır:

- Her nefes alışverişte bilinçli olmak, gaflette olmamak (Hûş der-dem),
- Yürürken öne bakmak (Nazar ber-kadem),
- Kötü huylardan iyi huylara doğru yolculuk, halktan Hakk'a sefer (Sefer der-vatan),
- Halk içinde Hak ile olmak (Halvet der encümen),
- Allah'ı zikretmek (Yâd-kerd),
- Nefesi tutarak icrâ edilen kelime-i tevhid zikründe nefesi salarken, "İlâhî entemaksûdî ve rızâkematlûbî" demek, mânâyı düşünmek (Bâz-geşt),
- Kalbî dünyevî düşüncelerden korumak (Nigâh-dâşt),
- Allah'ı dâima hatırlama hâlinin devamlı olması (Yâd-dâşt),
- İçinde bulunulan zamanı değerlendirmek (Vukûf-i zamânî),
- Zikrî belli sayıya riâyet ederek icra etmek (Vukûf-i adedî),
- Kalbi kontrol etmek, ayık tutmak (Vukûf-i kalbî).⁷⁶

Bu on bir prensibin yanı sıra Nakşbendiyye-Hâlidîyye kolunun genel bazı esaslarının da olduğu belirtilir. Bunlar sırasıyla şunlardır: Tevbe, hizmet, sohbet, zikir, murâkabe, râbita, tefekkür ve neticesinde vusûl'dır.⁷⁷

3.6.1. Hâlidîyye'nin En Yaygın ve En Faal Silsileleri

Mevlânâ Hâlid Bağdâdî'ye nispet edilen Hâlidîyye, XIX. yüzyılda Anadolu'da faaliyet gösteren en aktif Nakşbendiyye kolu olmuştur. Her bölgeye ayrı bir halîfe göndermeyi prensip haline getiren el-Bağdâdî, İstanbul başta olmak üzere pek çok bölgeye halîfe göndermiştir.⁷⁸

⁷⁴Asıl adı Ebu'l-Beha Ziyâüddîn Halid b. Ahmed b. Huseyn eş-Şehrezûri el-Kurdi'dir. (1193/1779)'de Karadağ kasabasında dünyaya gelmiş ve orada büyümüştür. Memiş, Abdurrahman, *Mevlâna Hâlid Bağdâdî*, Kaynak Yayınları, İstanbul, s. 24-25; Kavak, 2013: 31. 1809'da Hindistan'dan gelen Mirza Rahîmullah Azîmâbâdî ismindeki dervişin tavsiyesiyle Delhi'de bulunan Şeyh Abdullah Dihlevî (ö. 1239/1824)'ye intisâb etmiştir. Mürşidi Abdullah Dihlevî tarafından kendisine Nakşbendiyye hilâfeti yanında Kâdirî, Sühreverdî, Kübrevî ve Çiştî tarikatlarında da icâzet verilerek Süleymaniyye'ye geri gönderilmiştir. Mevlânâ Hâlid, 14 Zilkade 1242/9 Haziran 1827'de vefat etmiştir. Hânî, Muhammed, *Behcetü's seniyye*, trc.: S. Önlüer, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2011, s.354; Kavak, a.g.e., s. 31-32.

⁷⁵ Bruinessen, Martin Van, Ağa, Şeyh ve Devlet, Çvr.: B., Yalkut, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 330; Özköse, Kadir, *Tasavvuf El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012: 265.

⁷⁶ Eraydın, 2004: 375-380; Hânî, 2011: 220-240; Kavak, a.g.e., s.142.

⁷⁷ Güven, Mustafa Salim, *Tasavvuf Kurumları* (2013 Yılı Yüksek Lisans Ders Notları) Kahramanmaraş, 2013, s. 15.

⁷⁸ Memiş, 2011: 130; Kavak, a.g.e., s. 163.

Bunların en önemli simaları Ahmed b. Süleyman el-Evrâdî (ö. 1275/1858), Diyarbakırlı Ali es-Sebtî (ö.1287/1870), Şeyh Muhammed Kudsî Bozkırî (ö. 1269/1852), İsmail Şîrvânî (ö. 1277/1860), Ahmed Siyahî Efendi (ö. 1291/1874), Muhammed b. Abdullah el-Hânî (ö. 1279/1862), Abdullah Mekkî (ö.1312/1894), Abdullah Şemdinî (ö. 1228/1813) ve Taha Hakkârî (ö. 1269/1852)'dir.⁷⁹ Taha Hakkârî, Sibgatullah Arvasî (ö. 1287/1870) yetiştirmiştir.⁸⁰ Sibgatullah Arvasî Norşin Dergâhı'nın bânîsi Abdurrahman Tâgî (ö. 1304/1886)'yi yetiştirmiştir. Hâlidîlik'in en önemli merkezlerinden biri olan bu dergâhta Şeyh Fethullah Verkânîsî (ö. 1317/1899) Abdurrahman Tâgî'nin yetiştirdiği halîfelerinden biridir.⁸¹

Şeyh Fethullah Vekânîsî en önemli eseri “Hazret” diye hitap ettiği Abdurrahman Tâgî'nin oğlu Muhammed Diyâüddîn Nurşinî'dir.⁸² Diyâüddîn Nurşinî'nin yetiştirdiği şahıslardan biri mutasavvıf Şeyh Ahmed Haznevî (ö. 1369 /1950)'dir. Şeyh Ahmed Haznevî (ö.1368/1949) en önemli talebelerinden biri hilâfet ve irşâd izni verdiği “Gavs”⁸³ nâmıyla bilinen Abdülhakîm el-Hüseynî (ö.1392/1972)'dir. Abdülhakîm el-Hüseynî bu makale ile hakkında bilgi verdiğimiz çağımızda yaşamış Nakşî yolunun önde gelenlerinden Muhammed Râşid Erol (ö. 1414/1993)'un babası ve mürididir.⁸⁴ Haznevî silsilesi Muhammed Râşid Erol zamanında Türkiye çapında ve yurtdışında ciddi anlamda yaygınlık kazanmıştır.⁸⁵

3.7. Muhammed Râşid Erol'un Tasavvufî Kişiliği ve Tasavvufa Getirdiği Yeni Soluk

Tasavvuf tarihi, Zühd Dönemi, Tasavvuf Dönemi, Tarikatlar Dönemi olarak üçe ayrılmaktadır.⁸⁶

Zühd dönemi, Hz. Peygamber zamanından başlayarak, “Tasavvuf” kavramının ortaya çıktığı ilk iki asrı içine alan dönemdir. Tasavvuf dönemi, sûfî ve tasavvuf kavramlarının ortaya çıktığı, tasavvufun ilmî bir disiplin halini almaya başladığı hicrî II. asırdan, tarikatların zuhur ettiği zaman dilimini kapsamaktadır.⁸⁷ Tarikatlar dönemi ise, tasavvufun müesseseleşerek toplumsal hayatın içerisinde yerini almasını ifâde eden ve günümüze kadar devam eden dönem için kullanılmaktadır.

⁷⁹ Memiş, 2011: 105; Kavak, 2013: 111-117.

⁸⁰ Memiş, a.g.e., s. 108; Kavak, a.g.e., s. 111.

⁸¹ BAZ, İbrahim., “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Norşin Dergâhı ve Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî” Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2014, sayı: (34), s. 86, ss. 73-108.

⁸² Memiş, a.g.e., s. 126; Baz, a.g.e., s.92.

⁸³ Gavs lügatta, yardım etme, imdada yetişme anlamına gelir. Bunun yerine “kutub” da kullanılır. Zamanın en yüksek manevî makamını elde eden velîsi ve kendisinden mânevî yardım istendiği (istigâse) için gavs da denilir. Tasavvuf literatürün de ise “velîler zümresinin başkanı anlamını ifâde eder. Ateş, Süleyman, *Kutub*, Mad.; DİA, TDV Yayınları, Ankara, c. XXVI, 2002, ss. 498-499; Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004: 225.

⁸⁴ Kavak, a.g.e., s. 346.

⁸⁵ Uludağ, Süleyman, “Hâlidîyye”, Mad. DİA, TDV Yayınları, Ankara, c. XV, 1997, ss. 297-299; Taşkesen, 2007: 48; Kavak, a.g.e., s. 331-32.

⁸⁶ Yılmaz, H. Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s.76.

⁸⁷ Yılmaz, a.g.e.: 81.

Hâlidîlikle neşv ü nemâ bulan Nakşbendilik XIX. yüzyılda en çalkantılı dönemini yaşayan Osmanlı Devletinde etkisini sürdürmüştür. Cumhuriyet Türkiye'si ile biçimlendirilen sosyal hayatta çekilmesine rağmen usul ve esaslarını günümüze kadar taşımayı başarabilmiştir.⁸⁸ Anadolu topraklarında değişimin getirdiği bu zorlu süreçte; âdete kalb damarları tıkanmış insana yapılan bir anjiyo veya yaraya vurulan bir neşter misali tasavvuf yeniden canlanmış ve hayatımıza girmiştir. Şüphesiz bu değişimin öncülerinden birisinin Seyyid Muhammed Râşid'in olduğundan hiç kuşku kalmamıştır.⁸⁹

İlim ve amel ile bütünleşmiş bir tasavvuf anlayışına sahip olan Muhammed Râşid Erol, her zaman kitap ve sünnete ittibâ etmekle övünmüştür.⁹⁰ Kitap ve Sünnet'e uymayı seyr u sülûk'un esas temeli ve ana şartı olarak kabul etmiştir. Kendisinin yetiştirdiği şahıslara da bu tavsiyede bulunmuştur.⁹¹

Onun tasavvufî şahsiyetini incelerken kendisinin Nakşbendî/Hâlidî meşreb bir sûfi olduğunu görürüz. Şeyh Aleaddin ve Abdülhakîm el-Hüseynî onun tasavvufî fikirlerinin oluşumunda geniş ölçüde etkin olmuştur. Öyle ki bu iki zâtın fikirlerine ve yaşam tarzlarına âşinâydı. Yine selefleri olan Bahâeddîn Nakşbend ve Nakşbendiyye tarîkatı'nın diğer büyükleri de hiç şüphesiz hem ilim, hem de gönül yönüyle onun tasavvufî dünyasının şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır.⁹²

Sülûkünün ilk yılları incelendiğinde tasavvuf sahasında ne kadar gayretli ve çalışkan olduğu dikkatlerden kaçmaz. Daha ilk zamanlarında Yüce Allah'ın rızâsını elde etmek için çıktığı bu yolculukta her türlü rahatı terk etmiştir. Ruhsatlarla değil, azîmetlerle amelî daima ön planda tutmak onun şiarı olmuştur. “Benim için en cazibeli ve sevgili olan şey şerîat esâslarına uymak ve insanların hidâyetine vesile olmaktır”⁹³ sözüyle ifade ettiği gibi ifâdesiyle iman ve muhabbet sofrası olmuştur. Halveti uygulamamış; onun yerine “halk içinde hak ile beraber olma (halvet der encümen)” prensibini esas almıştır. Onun tasavvufî kişiliğinde tekke de oturmak doğru değildir. Tarlada, bostanda, bir aracın başında, değirmende, cadde ortasında eziyet verici bir şeyi kaldırmakta, gelen misafirlere dağıtılan çorbanın başında, mutfakta veya fırında görmek mümkündür. “Hizmet nimettir” düsturuyula insanların irşad ve hizmetine yönelmiştir.⁹⁴ Onun irşadının temel gayesi “zaman imanları kurtarma zamanıdır”⁹⁵ diyen maneviyat kardeşinin yaptığını tasavvufla yapan gerçek mutasavvıftır.⁹⁶

Tasavvuf kendini Muhammed Râşid Erol'un şahsında hâl ilmi olarak yansıtıyordu. Az konuşur ama çok tesir ederdi. Onu ilk görüşte şahsiyetinin etkisinde kalıp anında değişim

⁸⁸ Kılıç, Rüya, “Osmanlı Devleti'nde Yönetim-Nakşbendî İlişisine Farklı Bir Bakış: Hâlidî Sürgünleri”, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2006, sayı: (17), s.104-105.

⁸⁹ Kınacı, 2013: 231.

⁹⁰ Aykaç, 2007: 156; İlhan, 1997: 32.

⁹¹ İlhan, a.g.e., s. 63.

⁹² Ertekin, Şehmus 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

⁹³ Kınacı, 2013: 228.

⁹⁴ Dönmez, Yener, *Son Devrin Kutup Yıldızları*, Dergâh Ofset Yayınları, İstanbul, 2000, s.153.

⁹⁵ Nursî, Said, *Emirdağ Lahikası*, Enver Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 242.

⁹⁶ Kınacı, a.g.e., s. 218.

yaşayanlar vardı.⁹⁷ Şeyhi hayatta iken kendisine pek çok fütûhât hâsıl olmuştur. Öyleki sûfilere teveccüh⁹⁸ etmeye başlamıştır. Müridini nazarla⁹⁹ terbiye edebilen şeyhe rastlamak pek nadir olmakla beraber Muhammed Râşid Erol'un öne çıkan en önemli vasfı teveccüh ve nazardır.¹⁰⁰ Onun insanları etkisi altında bırakan Allah tarafında verilmiş bir nazar nimeti vardı ki o nazardan nasibini alan pek çok insan alkolü, kumarı, eroini ve daha başka kötülükleri bıraktığına insanlar şahid olmuştur.¹⁰¹ Öyle ki kendisi aleyhinde açılan bir soruşturmanın gerekçesi de Türkiye'de alkol tüketiminde düşüşe sebep olmak ve bir TEKEL bayisini zarara uğratmaktır. Bu hal insanlar arasında darb-ı mesel olmuştur. Onun Menzil dergâhı bu konuda bir şifahane gibi, bir hastane gibi hizmet etmiştir.¹⁰² Onun bu nazarından feyiz almak için farklı meşreplerden, kimliklerden, konumlardan ve yaşlardan insanlar Türkiye'nin dört bir tarafından topluluklar halinde Menzile akın etmiştir. Muhammed Râşid Erol'un tasavvuf anlayışında sen-ben yok biz varız. Türk'ün, Kürd'ün, Arab'ın veya bir başka birinin dili-rengi yok bir insan mozayigi var, İslam ve Müslüman olmak var.¹⁰³

Ülkemizin uzun süredir kanayan yarası olan kavmiyetçilik, milliyetçilik ve bölücülük hadiselerine karşı; onun tasavvufi anlayışının bütünleştirici ve birleştiriciliği bir gönül iklimini oluşturmuştur.¹⁰⁴ İlahî rızayı hedef edinen Muhammed Râşid Erol tasavvufi şahsiyeti ile Allah'ı kullarına sevdirdiği için pek çok müridi olmuş, onlardan bazılarını halîfe olarak yetiştirmiştir.¹⁰⁵

Öncelikle yaşadığı çevreyi her yönüyle, hem ruhî hem dinî ve hem de eğitim yönüyle imar etmekle uğraşmış; teorik ve ilmi bir üretimden ziyade, pratik ve kısa zamanda sonuç verecek, direkt muhatap olduğu çevreyi hedefe alan hizmetlerle İslam dinine tasavvufa bir neşve kazandırmıştır. Muhammed Râşid Erol'un temelini attığı İslam ve hizmet anlayışıyla Müslümanların ilme ve irfâna yönelmelerinde ciddi katkıları olduğu görülmektedir. Özellikle yaşadığı XX. asrın çalkantılı günlerinde büyük sıkıntılara katlanarak İslam dininin ve sünnetin farklı milletlere ve kitlelere mensup Müslümanlar arasında en berrak şekliyle yayılmasına vesile olmuştur. Yaptığı hizmetler sadece kendi hayatıyla sınırlı

⁹⁷ Dönmez, 2000: 164.

⁹⁸ Lügatta, yönelmek demektir. Tasavvufta ise, mürşidin müridi tam karşısına alıp ona nazar ederek, hiç konuşmadan baş başa kalmalarıdır. Şeyhin bütün manevî gücünü müridin kalbi üzerine yöneltmesi veya nazar etmesidir. Yılmaz, 2011: 326; Kınacı, 2013: 255.

Muhammed Râşid Efendi halîfelik icâzetini aldıktan hemen sonra; daha mürşidi hayatta iken onun izni ile teveccüh etmeye başlamıştır. Teveccühün yüklediği sorumluluğun farkında olan Muhammed Râşid Efendi ilk teveccühten önce tereddüt yaşayarak gözyaşı dökmüştür. Daha sonra Mürşidi Abdülhakim el- Hüseyinî kendi cübbesini giydirerek teveccüh yapmasını istemiştir. Bu teveccühte sûfilerde çok haller ve cezbelere oluşmuştur. Öyle ki Gavs Abdülhakim el-Hüseyinî "Muhammed Raşidimiz mescidi aşk ve muhabbet ateşiyle yaktı" diyerek iltifat etmiştir. Aykaç, Görüşme, 04 Mayıs 2014.

⁹⁹ Nazar, mürşidin müridine manevî yolla bakışı demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikâline sebeptir. Bakışıyla insanı olgunluğa erdirmeye gücüne sahip kişiye, sâhib-nazar derler. Cebecioğlu, 2004: 467.

¹⁰⁰ Ertekin, Şehmus, 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

¹⁰¹ Kavak, 2013: 331.

¹⁰² Aykaç, 2007: 163.

¹⁰³ Hekimoğlu, İsmail, "Menzilde Bir Güneş Battı", Zaman Gazetesi, 25 Ekim, 1993, s.11.

¹⁰⁴ Altınoluk Dergisi, 1993. "Muhammed Râşid Efendi", 1993, sayı: (94), ss. 21

¹⁰⁵ Kınacı, 2013: 19; Korkut, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme.

kalmadığı görülen Muhammed Râşid Erol'un yetiştirdiği talebeler ve halifeleri vasıtasıyla hizmetleri günümüzde de etkinliğini ve yaygınlığını muhafaza etmektedir.¹⁰⁶

3.7.1. Muhammed Râşid Erol'un Tasavvuf Mirâsını Bıraktığı Halîfeleri

Tasavvufî açıdan bir şeyhin etki gücünü, müridlerinin sayısı ile değil de yetiştirdiği halifelerin seviyesi ile ölçmek daha doğru olur. Muhammed Râşid Erol'un da yüzbinlerce müridinin içinden özel ilgilenip yetiştirdiği kimseler olmuştur. Bunlardan bazılarının kendi sağlığında farklı memleketlerde zikir yaptırmakla sınırlı temsil yetkisi, çok azına da vefatından sonra devam edecek mutlak hilâfet icazeti vermiştir. Muhammed Râşid Erol, kendisinden sonra tarikatta irşâd için altı halife bırakmıştır. Onun bilinen halifeleri şunlardır.

1. Molla Yusuf Arvasî

Molla Yusuf 1921 yılında Ağrı'da doğmuştur. Ağrı'da ikamet etmiş, irşâd faaliyetlerini medrese müderrisliğiyle beraber yürüterek çok sayıda talebe yetiştirmiştir. 12 Nisan 2003 de Ağrı Diyadin İlçesi Ulukent köyünde hakkın rahmetine uğurlanarak defnedilmiştir.¹⁰⁷

2. Molla Abdülbakî Erol

Molla Abdülbakî 1922 yılında Siirt iline bağlı Baykan ilçesinin Bilvanis köyünde doğdu. Urfa'nın Uluhan köyüne yerleşmiş ve burada imâm-hatiplik ile birlikte irşâd görevini üstlenmiştir. Molla Abdülbakî, bölgede "Şâh-ı Ruha" veya "Şâh-ı Urfa" olarak şöhret bulmuştur. Halen Şanlıurfa Uluhan köyünde ikâmet edip irşâd görevine devam etmektedir.¹⁰⁸

3. Seyyid Abdülbakî Erol (Kardeşi)

Adıyaman ili Kâhta ilçesine bağlı Menzil (Durak) köyünde ikamet etmektedir. Muhammed Râşid'in 1993' de vefatından sonra irşâd vazifesini üstlenmiş ve halen devam etmektedir. Muhipleri arasında "Gavs-ı sâni" ünvanıyla anılmaktadır.¹⁰⁹

4. Molla Yahyâ Pakiş

Seyda Molla Yahyâ Pakiş, 1940 yılında Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Ulaşlı köyünde doğmuştur. Muhammed Râşid Erol'un 1987 senesinde halîfelik icâzetini aldıktan sonra, onun işaretiyle İstanbul'a yerleşmiştir. Yüzlerce talebe okutmuş ve tasavvuf sohbetlerini ara vermeden sürdürmüştür. Molla Yahya Pakiş Efendi 20 Ocak 2008 de İstanbul'da vefat etmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁶ Kavak, 2013: 332.

¹⁰⁷ Arvas, Yasin, 14 Ocak 2015 tarihli telefon görüşmesi.

¹⁰⁸ Erol, Mehmet, 22 Mart 2014 tarihli görüşme.

¹⁰⁹ Usta, Niyazi, *Menzil Nakşiliği (Sosyolojik Bir Araştırma)*, Töre Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 56.

¹¹⁰ İlhan, 1997: 58; www.semerkandaile.com. (9.04.2014).

5. Molla Muhammed Konevî

Molla Muhammed Sönmez, 1942 yılında Mardin merkeze bağlı Konaklı köyünde doğdu. Muhammed Râşid Erol'un vefatından sonra Konya yerleşmiştir. Halen Konya'da Eğitim ve irşâd faaliyetlerini sürdürmektedir.¹¹¹

6. Molla Ahmed el-Vânî

Molla Ahmed Aykaç, 1947'de Van'ın Özalp ilçesine bağlı Hestistan köyünde doğmuştur. Van'da ikamet ettiğinden "Ahmed el-Vanî" olarak nisbelenmiştir. Molla Ahmed el-Vânî halen Van ilinde ilim ve irşâd hizmetlerine devam etmektedir.¹¹²

Sonuç

Tasavvuf, İslâm dininin kalbî ve amelî yönüyle ilgilenen bir ilimdir. Daha çok birey ve toplumda ahlâk boyutuyla tezahür eder. Bu bakımdan tasavvuf, İslâm kültürünün çok önemli bir unsuru ve zenginliğidir. Tasavvuf, tarihinin her döneminde topluma yön veren önder şahsiyetleri yetiştirmiş kurumsal bir yapıdır. Gerçekten hakkıyla bu kurumsal yapının içinde yetişmiş olan sûfiler insanlara birer kutup yıldızı gibi yön vermişlerdir. Bugün asırlar öncesinde yaşamış Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yunus Emre, İbn Arabî, Abdülkâdir el-Geylânî, Muhammed Bahâüddîn en-Nakşebendî, Hâlid-i Bağdâdî gibi şahıslar hâlâ hatırlanmakta ve sevilmektedirler. Bunun sebebi bu şahısların İslam dışı davranışlar karşısında Kur'ân-ı Kerîm'i ve Sünnet-i Seniyye'yi müdafa etmiş ve bizzat yaşamış olmalarıdır. Muhammed Râşid Erol da ismi geçen zâtlar gibi mânevîyat önderleri arasında yerini almış bir şahsiyettir. Onun hakkında yaşarken ve vefatından sonra kamuoyunda çok şey söylenmiştir. Muhammed Râşid Erol şerîatin zâhirî ve bâtinî ilimlerine bağlı Nakşebendîyye tarikatının Hâlîdîyye koluna bağlı bir sûfidir. O, bu yolda azim ve kararlılıkla yürümüş, kendini çok iyi yetiştirmiştir. XX. yüzyılda Türkiye merkezli olarak tarikat algısına yeni bir mânâ ve hız kazandıran mürşit sıfatıyla tanınmıştır.

O yaptığı hizmetlerle dinini yaşamada eksik ve kusurlu olduğunu hisseden veya içki ve kumar gibi kötü alışkanlıklara müptela olan bazı insanların tasavvuf kültüründen gelen manevî terbiye ile bu alışkanlıklarını bırakmalarına yardımcı olmuştur. Muhammed Râşid Erol, muhatapları üzerinde herhangi bir zorlama yapmadan nazar ve hâl diliyle müsbet tesirler uyandırmıştır. Bu sebeple de başta Türkiye olmak üzere dünyanın farklı yerlerinden pek çok insan akın akın onun yaşadığı Menzil köyüne gelmiştir.

Erol yaşadığı dönemde toplumsal ahlak alanındaki ve tasavvuftaki dejenerasyonu fark ederek Kur'ân ve sünnete uygun olarak bunları düzeltmeye çalışmıştır. O hayatta iken İslamcılık dâhil kutuplaştırıcı hiçbir ideolojik siyasî çizgiye bağlanmamış, tasavvufun ruhuna uygun bir şekilde düz Müslüman olmayı tercih etmiştir. Muhammed Râşid Erol, kimsenin hatırı için doğru bildiklerini söylemekten geri durmamış, günü kurtarma derdinde olmamış, devlet ve milletin istikbali için şahsî hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır.

¹¹¹ Sönmez, Diyaüddin, 11 Temmuz 2015 tarihli görüşme.

¹¹² Aykaç, Ahmed, 04 Mayıs 2014 tarihli görüşme.

Erol'un tesiri ve fikirleri yaşadığı zaman dilimine münhasır kalmayıp günümüzde de yetiştirdiği halîfeleriyle etkisini sürdürmektedir. Muhammed Râşid Erol, sünnî ve müteşerrî tasavvuf anlayışına sahip bir şeyhtir. Fikir ve görüşlerinde Nakşî-Hâlidî geleneğinin tüm izleri mevcuttur. Bu tarikat, geçmişte Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hem bölücülük ve tefrikaya karşı birleştirici rol oynamıştır, hem de mezhep temelli siyâsî tehlikelere karşı direnç oluşturmuştur.

Netice olarak Muhammed Râşid Erol, Türk-tasavvuf tarihi açısından ihmal edilmemesi gereken önemli bir şahsiyettir.

KAYNAKÇA

- Algar, Hamid, (2006). "*Nakşbendiyye*", DİA, C. XXX, Ankara, TDV Yayınları, s. 335.
- Arvas, Yasin, 14 Ocak 2015 tarihli telefon görüşmesi (Yusuf Arvasi'nin torunu).
- Ateş. Süleyman, (2002). "*Kutub*", DİA, C. XXVI, Ankara, TDV Yayınları, s. 498-499.
- Aykaç, Sadiye Erol, (2007). *Seyyid Muhammed Râşid Erol*, İstanbul, Akış Yayınları.
- Aykaç, Ahmet, 04 Mayıs 2014 tarihli görüşme.
- , (1995). "*Resulü Ekrem'e Tam Mutabaat Ederdi*", Feyz Dergisi, Ankara, 1995, sayı,(52), s. 29.
- Baz, İbrahim, (2014). "*Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Norşin Dergâhı ve Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî*" Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, sayı: (34), s. 201.
- Bruinnessen, Martin Van, (1992). *Ağa, Şeyh ve Devlet*, Çvr.: B., Yalkut, İletişim Yayınları, İstanbul,
- Buhârî, A. M. İ, (2004). *Sahîhu'l-Buhârî*, Dârû'l-Hadis, Kahire, I-IVc.
- Cebecioğlu, Ethem, (2004). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları.
- DİA., Erol, (1995). "*Muhammed Râşid*", DİA, C. XI, İstanbul, TDV Yayınları, s.305.
- Doğan, Mehmet vd; Kaya Mustafa, 19 Nisan 1991, "*Şeyhe Enjektörle Suikast Girişimi*", Güneş Gazetesi.
- Dönmez, Yener, (2000). *Son Devrin Kutup Yıldızları*, İstanbul, Dergâh Ofset Yayınları.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvud*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdul Hamid, el-Mektebetul Asriyye, Beyrut, IVc.
- Eraydın, Selçuk, (2004). *Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul, M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları.
- Erol, Abdülgâni. 22 Şubat 2014 tarihli görüşme.
- Ertekin, Şehmus, 22 Haziran 2015 tarihli görüşme.

- Evren, Kenan, (1991). *Kenan Evrenin Anıları*, C.VI, İstanbul, Milliyet Yayınları.
- Gülcü, A. İhsan, 2 Mart 1995, “*Manevî Dünyamız*”, Türkiye Gazetesi.
- Güven, Mustafa Salim, (2013) *Tasavvuf Kurumları (2013 Yılı Yüksek Lisans Ders Notları)* Kahramanmaraş.
- Güzelgöz, Osman, 23 Ekim 1996, “*Câhilin âbidi de, sūfisi de hüsrandır*”, Zaman Gazetesi.
- Hânî, Muhammed, (2011). *Behcetü’s seniyye*, trc.: S. Önlüer, İstanbul, Semarkand Yayınları.
- Haşimî, Muhammed Sakî, (2003). *Arifler Yolunun Edepleri*, İstanbul, Semarkand Yayınları.
- Hekimoğlu, İsmail, 25 Ekim, 1993, “*Menzilde Bir Güneş Battı*”, Zaman Gazetesi.
- İlhan, Şener, (1997). *Seyda*, Ankara, Feyz Yayınları.
- İpekliler, Muhlis, (2010). *Anılarda 12 Eylül Dönemi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Kara, Mustafa, (2002). *Günümüz Tasavvuf Hareketleri (1839-2000)*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- , (2003). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Karar, 1991/43 Esas 1991/117, Adıyaman Ağır Ceza Mahkemesi.
- Kavak, Abdulcebbar, (2013). “*Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî ve Hâlidî Tasavvuf Geleneğinin Tarihi Gelişim Süreci*” (Doktora Tezi), Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Knysh, Aleksandar, (2011). *Tasavvuf Tarihi*, çevr.: İ. Durdu, İstanbul, Ufuk Yayınları.
- Kınacı, Selahaddin, (2013). *Seyda Hazretlerinin Hayatı*, İstanbul, Sey-Tac Yayınları.
- Korkut, Metin, 22 Kasım 2015 tarihli görüşme.
- Memiş, Abdurrahman, (2011). *Mevlâna Hâlid Bağdadî*, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Mevlânâ Alî b. Hüseyin es- Safî, (2009). “*Reşehât-ı Aynü’l hayat*”, terc., Özsaray, Mustafa, İstanbul, Semarkand Yayınları.
- Muslu, Ramazan, (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul, İnsan Yayınları.
- Müslim, Ebû Hüseyin Müslim, *el- Musnedu’s-Sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdulkakî, Daru İhyâ, Beyrut, I-Vc.
- Nakşbendî, Necmettin b. Muhammed, (2013). *Hulâsatü’l-Mevâhib (Altın Silsile)*, Haz: İbrahim Tozlu, İstanbul, Semarkand Yayınları.
- Nursî, Said, (1995). *Emirdağ Lahikası*, İstanbul, Enver Neşriyat.

Olgun, Nesligül Nihal, (2009). “12 Eylül Askeri Darbesinden Sonra 1980-1985 Yılları Arasında Gözaltı ve Tutuklama Sırasında İşkence Gören Kişilerde Travmatik Stres ve Depresif Belirti Sıklığı, Kişilerin Yaşam Kalitelerinin ve İşlevselliklerinin Durumları” (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özköse, Kadir, (2012). *Tasavvuf El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları.

Sunay, Cengiz, (2009). “12 Eylül Dönemi Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 1980–1987”, (Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sönmez, Diyaüddin, 11 Temmuz 2015 tarihli görüşme.

Taşkesen, Metin, (2007). “*Seyyid Abülhakîm el-Hüseynî’in Hayâtı ve Tasavvuf Anlayışı*” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turgay, Nurettin, (2000). “*Nakşebendiyye*”, Şamil İslam Ansiklopedisi, C.VI, İstanbul, Şamil Yayınevi, s. 136-138.

Uludağ, Süleyman, (1997). “*Hâlidîyye*” DİA, C. XV, Ankara, TDV Yayınları, s. 297-299.

Usta, Niyazi, (1997). *Menzil Nakşîliği* (Sosyolojik Bir Araştırma), Ankara, Töre Yayıncılık.

Yıldız, Ömer, (1996). *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul, Şule Yayınları.

Yılmaz, Hasan Kamil, (2011). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul, Ensar Neşriyat.

<http://buharakoyu.wordpress.com> (26.05.2014).

<http://www.youtube.com/watch?v=qJBv6zcqWa8> (10.12.2014).